

OVER DE TAALGRENS TUSSEN OOST-VLAANDEREN EN HENEGOUWEN

door Sylvain DE LANGE

De taalgrens, die in ons land Vlaanderen van Wallonië scheidt, is een opmerkelijk fenomeen waaraan heel wat studies zijn gewijd. Deze kunnen grosso modo in twee groepen worden verdeeld. Vooreerst zijn er de gekende werken waarin wordt gepoogd de verre oorsprong en de evolutie van de taalgrens te achterhalen. In dit verband zijn de namen Kurth, Petri, Dhont en Gysseling de meest bekende, en synthetiseert en verfijnt de jongste en uiterst degelijke publicatie "*De taalgrens. Van de oude tot de nieuwe Belgen*" van de hand van D. Lamarcq, M. Rogge en L. Van Durme de huidige stand van zaken. De tweede groep studies onderzoekt de actuele toestand van en langs de taalgrens. Tot die publicaties behoren onder meer de polemische geschriften van de roemruchte Flor Grammens. Met de vestlegging van de taalgrens in 1962 zijn de gemoederen bedaard -met uitzondering van de Brusselse randgemeenten, de Voerstreek en, in mindere mate, Komen en Moeskroen- en kan minder emotioneel over deze merkwaardige grens gesproken worden. Zo kon ik midden de jaren zestig als licentiaatsverhandeling aan de Leuvense universiteit alle taalgrensgemeenten tussen Oost-Vlaanderen en Henegouwen overlopen en er onder meer tot in detail het toenmalig concrete taalgebruik bestuderen.

Nu, na ruim dertig jaar, heeft Ann-Françoise Bataille, evenals ikzelf van Brakel afkomstig, deze onderzoeksdraad opgenomen. Haar verhandeling aan de universiteit Gent tot het behalen van de graad van licentiaat Romaanse talen is immers gewijd aan de "*Frontière linguistique et comportement langagier. Le cas de la région Flandre Orientale/Hainaut*". Deze socio-linguïstische studie stelt zich tot doel te onderzoeken hoe Vlaamse en Waalse taalgrensbewoners aankijken tegen hun eigen moedertaal, de andere landstaal en de plaatselijke dialecten. Om deze taalkundige doorlichting gedetailleerd te kunnen doorvoeren, worden een aantal beperkende granzen vooropgesteld. Geografisch wordt het onderzoeksterrein strikt afgebakend: aan Vlaamse zijde komen alleen inwoners uit **Brakel en Geraardsbergen**, aan Waalse kant enkel van het aanpalende Vloesberg en Lessen in aanmerking. Aangezien de auteur haar onderzoek uitsluitend baseert op persoonlijke interviews, is het aantal ondervraagde personen beperkt en dringt een wetenschappelijke selectie zich dus op. In aanmerking komen alleen personen tussen 30 en 50 jaar oud, van kleins af wonend en nog steeds werkend in de betrokken taalzone. Rekening houdend met de sociale indeling in vijf klassen - arbeiders, bedienden, kaderleden, landbouwers, vrije beroepen- en met de beide geslachten, heeft Ann-Françoise Bataille uiteindelijk veertig personen geselecteerd gelijkmatig verdeeld over vijf sociologische groepen over de beide seksen en over de twee taalgebieden.

Bij dergelijk onderzoek aan de hand van persoonlijke interviews zijn uiteraard de gestelde vragen van wezenlijk belang. Over de wetenschappelijke onderbouw van de vragen (en de interpretatie ervan) gaan wij hier niet in; de gestelde vragen lijken ons objectief, verhelderend en correct te interpreteren. Het onderzoek greep plaats in de loop van het academiejaar 1997-1998.

Tot welke resultaten komt de auteur? Aan beide zijden van de taalgrens zijn de

bewoners gericht in contact gekomen met de andere landstaal op een leeftijd van 11 jaar; meer bepaald in het vijfde leerjaar van de lagere school van de ondervraagde Vlamingen stuurt niemand zijn kind naar een Waalse school, terwijl de auteur de indruk heeft ("*Il apparaît*"?) dat de Walen steeds meer overtuigd zouden zijn van de noodzaak van tweetaligheid: ze eisen dat hun kinderen tweetalig zijn. Verder is het volkomen begrijpelijk dat de kinderen aan beide zijden van de taalgrens reeds vrij vroeg in contact komen met de andere landstaal, juist als gevolg van de directe aanwezigheid van de andere taalgroep. Aan Waalse zijden krijgen de kinderen in sommige scholen de gelegenheid vanaf het eerste leerjaar lessen Nederlands te volgen¹.

Het onderzoek naar de effectieve tweetaligheid van de ondervraagde mensen leert ons dat de Vlamingen in het algemeen het Frans beter beheersen dan de Walen het Nederlands, en dat de groep van de zelfstandigen en vrije beroepen beter tweetalig is dan de andere sociale groepen. Opmerkelijk is het feit dat de ondervraagden voor zichzelf een betere tweetaligheid wensen, maar zich er feitelijk weinig of geen moeite voor getroosten; deze wens wordt verlegd naar de volgende generatie, naar de kinderen.

De Walen vinden het Frans zoals het in Frankrijk wordt gesproken de ideale Franse taal, de Vlamingen daarentegen zijn veel minder opgetogen over het Hollands Nederlands. Tegenover het eigen Vlaamse en Waalse dialect staan drie vierden positief, anderzijds ondervinden zij het dialect ook als een belemmering voor de contacten over de taalgrens heen. Thuis spreken de Walen eerder standaard-Frans, de oudere Vlamingen eerder dialect. Op het werk hebben de Vlamingen meer het Frans nodig dan de Walen het Nederlands. De Walen komen veelvuldiger naar Brakel en Geraardsbergen en spreken dan bijna allemaal en uitsluitend Frans; de Vlamingen, die eerder weinig naar Lessen of Vloesberg gaan, spreken daar Frans. Ten slotte beschouwen de ondervraagden het als een voorrecht dicht bij de taalgrens te wonen omwille van de gemakkelijke tweetalige contacten, die ze dan ook veelvuldig voor hun kinderen wensen.

Ann-Françoise Bataille besluit met zelf te wijzen op allerlei beperkingen van haar onderzoek zoals o.a. de evolutie van de talenkennis en van het taalgebruik bij de verschillende leeftijdscategorieën. Hier raakt zij inderdaad een gemiste kans. Rekening houdend met het beperkte aantal ondervraagde personen ware een uitbreiding naar twee leeftijdsgroepen wenselijk geweest. Een vergelijking tussen twee generaties zou misschien relevante gegevens hebben afgeleverd inzake tweetaligheid en het effectieve gebruik ervan.

De belangrijkste conclusies uit deze licentiaatsverhandeling zijn dus dat in deze beperkte taalgrensregio weliswaar iedereen de waarde van een goede tweetaligheid inziet, maar dat vooral de Walen de inspanningen om die te verwerven aan hun kinderen overlaten. De Vlamingen maken in de praktijk in Wallonië gebruik van hun kennis van het Frans, terwijl omgekeerd de Walen in Vlaanderen gewoon Frans spreken: de Vlamingen verstaan hen toch. Als de Walen tussen 30 en 50 jaar blijkbaar geen echte behoefte hebben om Nederlands te leren, bij wie ligt dan de oorzaak?

Sylvain De Lange
Vliegpleinkouter 2
9030 Gent

¹ N.v.d.r.: Vloesberg in Henegouwen is een faciliteitengemeente, en heeft precies hetzelfde taalstatuut als Ronse aan Vlaamse kant. De drie overige onderzochte gemeenten hebben een eentalig taalregime waar het aanleren van een tweede taal pas veel later mag.